

811.163.41'38

371.26-057.874

<https://doi.org/10.18485/kij.2020.67.1.14>

ЕЛИЗАБЕТА М. КАРАЛИЋ*

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања
Београд

Оригинални научни рад

Примљен: 02.05.2020.

Прихваћен: 04.06.2020.

ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА НА ЗАВРШНОМ ИСПИТУ ИЗ СРПСКОГ ЈЕЗИКА – АНАЛИЗА НЕТАЧНИХ ОДГОВОРА ИЗ ОБЛАСТИ ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ

У овом раду разматрају се најчешће грешке ученика на завршном испиту из Српског језика. Тежиште наше анализе везано је за област Вештина читања и разумевање прочитаног. Анализа је извршена на основу извештаја Завода за вредновање образовања и васпитања о завршном испиту 2019. године. Будући да се завршним испитом проверава степен остварености стандарда постигнућа, анализирали смо одговоре ученика и испитиване стандарде. Саставни део рада су методички прилози за унапређивање постигнућа ученика на завршном испиту из Српског језика.

Кључне речи: српски језик, завршни испит, задаци, грешке, стандарди, вештина читања и разумевање прочитаног.

1. Компетенције, исходи, стандарди завршни испит

Реформисани наставни програми¹ ослањају се на процес учења, а не на садржај учења. Наставни садржај служи развоју компетенција. Компетенције представљају скуп повезаних знања, вештина, ставова и личних особина које једној особи омогућавају да у датом контексту, у одређеној ситуацији, предузме одговарајућу активност и да је обави ваљано, успешно и ефикасно. Једна од кључних компетенција за целоживотно учење је комуникација на матерњем језику.

* ekaralic@ceo.gov.rs

** Рад изложен у виду усменог саопштења на 61. Републичком зимском семинару за наставнике и професоре српског језика и књижевности.

¹ Реформа започета на основу Закона о основама система образовања и васпитања, Службени гласник РС, број 88/2017, 27/2018 – др. закони и 10/2019.

Мерна средства за процену компетенција су исходи и стандарди. Исходи учења или резултати учења су јасни описи онога што би ученик требало да зна, разуме и уме да уради по завршетку учења, тј. на крају сваког разреда сва три циклуса образовања. Значи, исходи су очекивани резултати учења, темељи развоја компетенција. Стандарди дефинишу очекивана постигнућа ученика на основу предметних и међупредметних компетенција на крају сваког образовног циклуса. Преко стандарда се образовни циљеви и задаци преводе на много конкретнији језик који описује постигнућа ученика, стечена знања, вештине и умења. Стандарди треба да послуже као оквир за планирање, реализацију наставе и као основа за евалуацију постигнућа ученика. Образовни стандарди су формулисани на три нивоа постигнућа: основном, средњем и напредном. Сваки наредни ниво подразумева да је ученик савладао знања и вештине са претходног нивоа. Очекује се да ће скоро сви, а најмање 80% ученика/ученица постићи основни ниво. На базичном нивоу налазе се темељна предметна знања и умења, то су функционална и трансферна знања и умења неопходна, како за сналажење у животу, тако и за наставак учења. На другом нивоу описани су захтеви који представљају средњи ниво знања, вештина и умења. Он описује оно што просечан ученик/ученица може да достигне. Очекује се да ће око 50% ученика/ученица постићи или превазићи тај ниво. Очекује се да ће напредни ниво постићи око 25% ученика/ученица. Од ученика се очекује да анализира, упоређује, разликује, критички суди, износи лични став, повезује различита знања, примењује их и сналази се у новим ситуацијама. Образовни стандарди за крај првог циклуса образовања развијани су у двогодишњем периоду, од 2008. до 2010. године. Стандарде за Српски језик за крај првог образовног циклуса, Национални просветни савет усвојио је 22.02.2011. године. Образовни стандарди концепцијски су засновани на знању о језику и на знању о усвајању матерњег језика. Област Српски језик у документу о стандардима подељена је на пет посебних (под)области: Вештина читања и разумевања прочитаног, Писано изражавање, Граматика, лексика, народни и књижевни језик, Књижевност и Усмено изражавање. Стандарди су организовани кумулативно и намењени су свим ученицима. Ревизија образовних стандарда за крај основног образовања и васпитања је у току. Центар за осигурање квалитета рада установа Завода за вредновање образовања и васпитања започео је пројекат ревизије стандарда за 12 наставних предмета у основној школи крајем 2019. године.

Сажет осврт на компетенције, исходе и стандарде увод је у анализу завршног испита. Познато је да „квалитет ученичког рада можемо поредити или са неким објективним спољним стандардом, или са радом других ученика.” (Пешикан 2012: 13). Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања организује и спроводи све врсте националних тестирања „Завршни испит на крају основног образовања предвиђен је Законом о основама система образовања и васпитања и има функцију сведочанства о знањима, умењима и компетенцијама стеченим током основног образовања. Њиме се испитује степен остварености општих и посебних стандарда постигнућа и обавезан је за све ученике на крају

осмог разреда. С тим у вези треба истаћи да, уколико ученик не приступи испиту, не може да добије уверење о завршеном основном образовању. Поред сертификационе, испит има и селекциону функцију, јер резултати ученика утичу на селекцију при упису у средње школе. Завршни испит је једини екстерни испит у систему који обухвата популацију ученика осмог разреда.” <https://ceo.edu.rs/wp-content/uploads/2019/02/izvestaj.pdf> Актуелна форма завршног испита спроводи се од 2014. године када је, поред тестова из Српског језика и Математике, уведен и Комбиновани тест.

Од школске 2013/2014. године тестови завршног испита састављени су од непознатих задатака. „Тест из српског језика садржи 20 задатака груписаних у четири области. Највише је задатака (8) из области Граматика, лексика, народни и књижевни језик, затим из Књижевности (6), четири задатка је из области Писано изражавање и два из области Вештина читања и разумевање прочитаног. Према нивоу постигнућа, највише је задатака са основног нивоа (десет), шест задатака припада средњем нивоу, а четири напредном. Од ученика се очекивало да у 14 задатака изабере један или више од понуђених одговора, док је преосталих шест задатака подразумевало краћи или нешто дужи одговор који садржи образложење.” <https://ceo.edu.rs/wp-content/uploads/2019/02/izvestaj.pdf> Ревизијом образовних стандарда за Српски језик и књижевност предвиђено је 20 задатака на завршном испиту из три области: Језик, Књижевност и Језичка култура.

2. Где греше ученици на завршном испиту из Српског језика

Завршни испит организују и прате Министарство просвете, науке и технолошког развоја и Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања у складу са својим надлежностима. Сваке године, након завршног испита, Завод за вредновање образовања и васпитања објављује Извештај о резултатима завршног испита на крају основног образовања и васпитања. „У циљу осигурања квалитета задатака и тестова, радне групе добијају Извештај о метријским карактеристикама тестова и задатака. Поменути извештај садржи информације о поузданости и информативности тестова, али и о квалитету појединачних задатака (параметри тежине, дискриминативности, грешке мерења, нерегуларност података, диференцијалнофункционалне ајтема).” <https://ceo.edu.rs/wp-content/uploads/2019/02/izvestaj.pdf> Табеле 1. и 2. су саставни део извештаја.

Спецификација теста знања из српског језика за ученике
осмог разреда

Редни број задатка	Област стандарда	Тип задатка	Стандард
1.	Вештина читања и разумевање прочитаног	Вишеструки избор	СЈ.1.1.7.
2.	Вештина читања и разумевање прочитаног	Вишеструки избор	СЈ.3.1.3.
3.	Граматика, лексика, народни и књижевни језик	Вишеструки избор	СЈ.1.3.4.
4.	Граматика, лексика, народни и књижевни језик	Вишеструки избор	СЈ.1.3.8.
5.	Граматика, лексика, народни и књижевни језик	Вишеструки избор	СЈ.2.3.3.
6.	Граматика, лексика, народни и књижевни језик	Вишеструки избор	СЈ.2.3.5.
7.	Граматика, лексика, народни и књижевни језик	Отворени одговор	СЈ.3.3.2.
8.	Граматика, лексика, народни и књижевни језик	Отворени одговор	СЈ.3.3.5.
9.	Граматика, лексика, народни и књижевни језик	Вишеструки избор	СЈ.2.3.10.
10.	Граматика, лексика, народни и књижевни језик	Вишеструки избор	СЈ.1.3.17.
11.	Писано изражавање	Вишеструки избор	СЈ.1.2.8.
12.	Писано изражавање	Отворени одговор	СЈ.2.2.5.
13.	Књижевност	Вишеструки избор	СЈ.1.4.1.

14.	Књижевност		Вишеструки избор	СЈ.1.4.5.
15.	Књижевност		Вишеструки избор	СЈ.1.4.7.
16.	Књижевност		Повезивање	СЈ.2.4.5.
17.	Књижевност		Вишеструки избор	СЈ.2.4.6.
18.	Књижевност		Отворени одговор	СЈ.3.4.6.
19.	Писано изражавање		Отворени одговор	СЈ.1.2.2
20.	Писано изражавање		Отворени одговор	СЈ.1.2.8.

Табела бр. 1.

Задатак	% ученика			
	0 бодова	0.5 бодова	1 бод	без одговора
Z1	7,6%	0,0%	92,2%	0,2%
Z2	61,9%	19,0%	18,5%	0,7%
Z3	36,9%	0,0%	62,7%	0,3%
Z4	37,9%	0,0%	61,6%	0,5%
Z5	59,9%	0,0%	33,7%	6,3%
Z6	55,7%	0,1%	43,7%	0,5%
Z7	34,9%	22,1%	22,7%	20,3%
Z8	30,3%	0,1%	46,3%	23,3%
Z9	14,9%	0,0%	84,9%	0,2%
Z10	49,4%	0,0%	49,9%	0,6%
Z11	33,7%	0,1%	65,8%	0,4%
Z12	18,9%	25,1%	52,1%	3,9%
Z13	19,1%	0,0%	80,6%	0,3%
Z14	20,6%	0,0%	79,0%	0,4%
Z15	16,1%	0,1%	82,4%	1,4%
Z16	16,8%	15,9%	64,8%	2,5%
Z17	22,1%	0,0%	76,9%	0,9%
Z18	46,9%	0,0%	30,5%	22,6%
Z19	24,4%	0,0%	53,1%	22,5%
Z20	27,5%	0,0%	49,9%	22,6%

Табела бр. 2.

Из табеле бр. 2 може се видети да је већи број ученика, тачније 61,9% погрешно одговорио на захтеве у 2. задатку, а 0,7% ученика није дало никакав одговор. У питању је задатак везан за одломак из „Дневника Ане Франк” којим се вредновала област Вештина читања и разумевање прочитаног. Овим задатком се испитивао стандард СЈ.3.1.3.ученик/ученица треба да издваја из текста аргументе у прилог некој тези (ставу) или аргументе против ње; изводи закључке засноване на сложенијем тексту . Наведени стандард је на напредном нивоу у области Вештина читања и разумевање прочитаног. Одломак је познат учени-

цима будући да се књижевно дело налази у наставном плану и програму за 7. разред осовне школе.

У табели се уочава да су ученици имали потешкоћа са задацима 5, 7 и 8. Задатак број 5 испитује стандард СЈ.2.3.3. ученик/ученица познаје врсте речи; препознаје подврсте речи; уме да одреди облик променљиве речи. Задатак бр. 7 испитује стандард СЈ.3.3.2. познаје гласовне промене (уме да их препозна, објасни и именује). Задатак број 8 испитује стандард СЈ.3.3.5. познаје и именује подврсте синтаксичких јединица (врсте синтагми, независних и зависних предикатских реченица). Будући да су ови задаци везани за нормативну граматiku, тј. за област Граматика, лексика, народни и књижевни језик, биће тема неког будућег рада.

Тежиште наше анализе везано је за област Вештина читања и разумевање прочитаног. Ова област се вреднује и у задатку број 18 који је већи број ученика прескочио. Будући да су задаци 19 и 20 везани за 18. задатак и они су остали непопуњени, тј. ученици нису ни пробали да их реше. Задаци 18, 19 и 20 везани су за исти текст и испитују три стандарда; један на напредном нивоу, стандард СЈ.3.4.6. ученик/ученица тумачи различите елементе књижевноуметничког дела позивајући се на само дело, а друга два на основном нивоу (СЈ.1.2.2. саставља разумљиву, граматички исправну реченицу; СЈ.1.2.8. примењује правописну норму (из сваке правописне области) у једноставним примерима). Одговори су отвореног типа. Чак 22,5% ученика је оставило сва три захтева без одговора. Погрешан одговор на захтев из задатка број 18 дало је 46,9% ученика, у 19. задатку 24,4% ученика, а у задатку број 20. 27,5% ученика. Бољи резултати на 19. и 20. задатку условљени су и Упутством за прегледање завршног испита где је наглашено да се ти захтеви вреднују независно од 18. задатка. Наиме, задатак је заснован на одломку из драме „Бој на Косову” Љубомира Симовића. Док читају, ученици треба да обрате пажњу на то шта Милица говори о српској властели и да одговоре на питање какву функцију у обликовању Лазаревог лика имају Миличине речи о српској властели. Прихватљив је одговор којим се указује да Миличине речи о српској властели наглашавају Лазареве врлине. Великаши су властољубиви, похлепни и неверни, а Лазар је мудар, храбар, пожртвован и бриње о опстанку Србије. У пракси, ученици су могли да напишу најмање једну комуникативну реченицу која није тачна по захтеву 18. задатка, али која је разумљива и граматички исправна и да добију бод по захтеву 19. задатка; уз то, ако је примењена правописна норма у реченици, добијају још један бод за 20. задатак.

Приликом анализе задатака из области Вештина читања и разумевање прочитаног, важни су резултати Међународног програма процене ученичких постигнућа ПИСА. Као што је познато, подаци које обезбеђује ПИСА постали су индикатори развоја образовања у великом броју земаља. Стога је незаобилазна дефиниција читалачке писмености развијена у оквиру ПИСА пројекта, као и резултати истраживања: „Читалачка писменост подразумева разумевање, коришћење и размишљање о писаним текстовима, да би се постигли лични циље-

ви, развила знања и потенцијали и учествовало у животу друштвене заједнице.” (Кирш и др., 2002: 25) За одређење мере постигнућа у читању, поред текста и ситуације, битна је категорија аспекти читања. „Аспекти читања су, у суштини, менталне стратегије, приступи или процеси које читалац користи у сусрету са текстом, а три основне категорије су: приступ информацијама и проналажење информација; повезивање и интерпретирање; промишљање и евалуација. Приступ информацијама и проналажење информација подразумева брзо прегледање, претраживање, уочавање и избор релевантних информација. Повезивање и интерпретирање информација су процеси који служе да читалац изгради смисао текста. Задаци повезивања од читаоца траже да разуме однос (односе) међу појединим деловима текста. Интерпретирање подразумева процес изграђивања смисла на основу информација које нису (увек) потпуне или експлицитне. Извођење закључака омогућава читаоцу да иде даље од дословне интерпретације текста и да попуни „празнине”, неизвесности у значењу. Задаци овог типа захтевају логичко разумевање и организацију информација у тексту. Промишљање и евалуација – размишљање о тексту и вредновање његовог садржаја или форме претпоставља интеракцију и позивање на претходна знања, искуства и идеје. Читалац пореди чињенице и ставове изнете у тексту са сопственим представама, са знањима и ставовима, процењује њихову заснованост, открива противречности и неконзистентности, анализира аргументе и контрааргументе, доказује и оповргава, артикулише и брани сопствено гледиште и став. Он тражи доказе у тексту и супротставља их доказима из других извора информација, користећи општа и специфична знања, али исто тако и способност апстрактног размишљања.” (ОЕСД, 2010: 39) Када се резимирају последњи резултати, тј. налази о расподели ученика из Србије по различитим нивоима развијености читалачке писмености, може се рећи да сваки трећи ученик након 10 година школовања још није достигао минимални ниво функционалне писмености, док веома мали број ученика из Србије успева да достигне највише нивое читалачке писмености.

3. Методички прилози

На сајту Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања у секцији Стандарди у образовању, доступни су у електронској форми Образовни стандарди за крај обавезног образовања за наставни предмет Српски језик из 2010. године. Уз стандарде, доступни су задаци који испитују више образовних стандарда. У дигиталним учионицама, могуће је на часу, радити поменуте задатке. Емпиријски је познато да дигиталне учионице у школама често буду заузете, да нема папира за штампање и да интернет конекција није увек задовољавајућа, па се поставља питање како радити задатке из области Вештина читања и разумевање прочитаног са којима ученици имају највише потешкоћа. Поред тога што је читање централно у школском учењу, способност читања је значајна у свим аспектима свакодневнице, личног развоја, као и у социјалној интеграцији. Способност читања се налази у основи интелектуалног развоја појединца.

Будући да област Вештина читања и разумевање прочитаног није само садржај наставног предмета Српски језик, већ се развија кроз наставу више предмета током основног образовања (а затим и средњег образовања) предлажемо текстове из одобрених уџбеника за наставни предмет Историја. Наставни предмет Историја је наш избор због српске средњовековне књижевности, непресушне инспирације писаца и научника.

Задатак **бр. 1** испитује стандард СЈ.1.1.7. који гласи: ученик/ученица повезује информације и идеје изнете у тексту, уочава јасно исказане односе (временски след, средство – циљ, узрок – последица и сл.) и изводи закључак заснован на једноставнијем тексту.

Прочитај текст из уџбеника Историја за шести разредосновне школе групе аутора (Клет 2019: 101) и обрати пажњу на речи посланика византијског цара Теодора.

За време владавине краља Милутина (1281–1321) Србија је постала снажна држава. Краљ је одмах почео рат против Византијског царства, а у борбама му се прикључио и брат Драгутин. У својим продорима стизали су и до Егејског мора и Свете Горе. Године 1299. постигнут је споразум да српска држава задржи све освојене византијске територије северно од линије Охрид–Прилеп–Штип (данашња Македонија). Те територије је Царство предало Милутину као мираз византијске принцезе Симониде, којом се тада оженио краљ Милутин. Посланик византијског цара Теодор који је био задужен за преговоре о миру са Србима, забележио је како је изгледао његов дочек у Србији: „Сам краљ (Милутин) веома се накитио и празнично обукао, претрпао се драгим камењем, бисерима и златом [...] цели двор је блештао од свилених и златом везених тканина и читав овај приказ беше по угледу на царски [...] ипак се, како каже стара изрека, у ствари на тај начин пешак надметао са двоколицом.”

Посланик византијског цара Теодор каже: „...*ипак се, како каже стара изрека, у ствари на тај начин пешак надметао са двоколицом.*” На кога мисли када каже двоколица?

- а) краљ Милутин;
- б) принцеза Симонида;
- в) византијски цар;
- г) краљ Драгутин.

Одговор: в) византијски цар.

Задатак **бр. 2** полази од текста датог у првом задатку и испитује стандард СЈ.3.4.6. који гласи: ученик/ученица тумачи различите елементе књижевноуметничког дела позивајући се на само дело.

Протумачи смисао подвученог **метафоричног израза** (*ипак се, како каже стара изрека, у ствари на тај начин пешак надметао са двоколицом*).

Прихватљив одговор је одговор који указује на то да се подвучени метафорични израз односи на краља Милутина и на византијског цара. Краљ Милутин се пореди са пешаком, а византијски цар са двоколицом. Писац текста, византијски посланик Теодор описује раскошни дочек на српском двору поводом примирја Србије и Византије желећи да умањи српску победу и византијски пораз наглашавајући супериорност византијског цара у односу на краља Милутина.

Задатак **бр. 3** испитује стандард СЈ.2.1.5. ученик/ученица проналази, издваја и упоређује информације из два краћа текста или више њих (према датим критеријумима).

Прочитај пажљиво наведене текстове и одреди шта је заједничко у њима.

ТЕКСТ 1

После овога нашав пусто место, звано Хиландар, увођења пресвете Владичице наше Богородице у цркву, посла овај свети и пречасни старац, са названим ава Савом, сину, којег остави у отачаству свом да влада свом земљом српском, да им пошље довољно потреба на подигнуће и обновљење храма Пресвете, говорећи му овако:

„О драго чедо и слуго Христов, знај ово! Ако су те Господ Бог и Пресвета, с благословом мојим, оставили да владаш у том месту, пишем ти да нађох пусто место усред Горе Свете, Ваведена пресвете Богородице, по имену Хиландар. Не лени се, него похитај свом снагом својом да га подигнеш, да се сазида храм Пресвете у спомен мој у земљи овој, и опет по мени да буде теби и чедима твојим и унучадима, у нашем роду до века.”

Житије Светог Симеона Стефана Првовенчаног

ТЕКСТ 2

Хиландар је једини српски православни манастир на Светој Гори, држави православних монаха која постоји више од хиљаду година. Она је смештена на Атосу, трећем „прсту” полуострва Халкидики у северној Грчкој. Хиландар представља једно од најзначајнијих средишта српске културе и духовности. Манастир је био запуштен када су га 1198. године обновили и подигли Стефан Немања и Свети Сава. Помагао га је и краљ Милутин. Налази се на списку светске баштине организације УНЕСКО.

Историја за 6. разред основне школе, Д. Лопандић,
И. Петровић, НОВИ ЛОГОС, 2019:93

Из оба текста може се сазнати:

- а) где се налази Хиландар
- б) када је подигнут
- в) стање манастира пре обнове
- г) ко га је подигао.

Тачни одговори: а), в), г).

Задатак **бр. 4** испитује стандарде: СЈ.1.2.2. ученик/ученица саставља разумљиву, граматички исправну реченицу; СЈ.1.2.8. који гласи: ученик/ученица примењује правописну норму (из сваке правописне области) у једноставним примерима; СЈ.3.4.6. који гласи: ученик/ученица тумачи различите елементе књижевноуметничког дела позивајући се на само дело.

Прочитај одломак из *Житија Светог Симеона Стефана Првовенчаног* и размисли о речима Светог Симеона.

После овога нашав пусто место, звано Хиландар, увођења пресвете Владичице наше Богородице у цркву, посла овај свети и пречасни старац, са названим ава Савом, сину, којег остави у отачаству свом да влада свом земљом српском, да им пошље довољно потреба на подигнуће и обновљење храма Пресвете, говорећи му овако:

„О драго чедо и слуго Христов, знај ово! Ако су те Господ Бог и Пресвета, с благословом мојим, оставили да владаш у том месту, пишем ти да нађох пусто место усред Горе Свете, Ваведена пресвете Богородице, по имену Хиландар. Не лени се, него похитај свом снагом својом да га подигнеш, да се сазида храм Пресвете у спомен мој у земљи овој, и опет по мени да буде теби и чедима твојим и унучадима, у вашем роду до века.”

Заокружи одговор за који мислиш да је тачан.

Шта је највише мотивисало Светог Симеона да подигне Хиландар?

1. Свети Симеон жели да подигне Хиландар као задужбину, манастир за спас своје душе.
2. Свети Симеон жели да подигне Хиландар као завештање своје породице и српског рода.

Образложи одговор позивајући се на текст, водећи рачуна о граматичкој и правописној исправности реченице.

Ако ученик заокружи први одговор, прихватљив одговор гласи да је Свети Симеон подигао Хиландар за спас своје душе, тј. због личног верског убеђења.

Ако ученик заокружи други одговор, прихватљив одговор гласи да је Свети Симеон подигао Хиландар да служи Немањићима и српском народу у будућности.

Задатак **бр. 5** испитује стандарде: СЈ.1.2.2. ученик/ученица саставља разумљиву, граматички исправну реченицу; СЈ.1.2.8. који гласи: ученик/ученица примењује правописну норму (из сваке правописне области) у једноставним примерима; СЈ.3.4.6. који гласи: ученик/ученица тумачи различите елементе књижевноуметничког дела позивајући се на само дело.

Одломак је преузет из уџбеника Историја за 6. разред (Тодосијевић 2019: 123). Прочитај текст и размисли како се описује владавина Стефана Немање.

„Наш свети манастир овај, као што знате, било је ово место као пусто ловиште зверо̀ва. Када је дошао у лов господин наш и самодржац, Стефан Немања, који је царевао свом српском земљом, и када је он лови овде, изволи му се да овде, у овом пустом месту, сагради манастир овај на покој и умножење монашког чина. Јер нека је знано свима нама и другима, да Бог, који твори људима на боље, не хотећи људске пропасти, постави овога ваистину приближенога господина нам и оца, овога самодржавнога господина, нареченога Стефана Немању, да царује свом српском земљом. И пошто је обновио очеву дедовину и још више утврдио Божјом помоћу и својом мудрошћу даном му од Бога, и подиже пропалу своју дедовину и придоби од поморске земље Зету са градовима, а од Рабна оба Пилота, а од грчке земље патково, све Хвосно и Подримље, Кострц, Дршковину, Ситницу, Лаб, Липљан, Глбочицу, Реке, Ушку и Поморавље, Заграту, Левче, Белицу. То све мудрошћу и трудом својим све ово придоби што му је припадало од српске земље, а одузето му некада насиљем од своје дедовине. И уз помоћ Божју владавина његова примила је одасвуд мир и тишину, јер овај ваистину диван и страшан постаде свима који живе око њега, пошто је владавина његова била 37 година сачувана и цела и ни од кога повређена.

Јер како ћемо овога назвати? Владарем ли, а уз то и учитељем? Јер утврди и уразуми срца свију и научи нас како правоверни хришћани треба да држе праву веру у Бога.”

Житије Светог Симеона
Свети Сава

У неколико правописно и граматички исправних реченица, позивајући се на текст, протумачи подвучени метафорични израз.

Прихватљив одговор је заснован на аргументацији из текста, тј. подвучени метафорични израз односи се на стабилност српске државе током владавине Стефана Немање. Територије су проширене и његова владавина је трајала 37 година.

Задатак **бр. 6** испитује стандарде: СЈ.1.2.2. ученик/ученица саставља разумљиву, граматички исправну реченицу; СЈ.1.2.8. ученик/ученица примењује правописну норму (из сваке правописне области) у једноставним примерима; СЈ.3.4.6. ученик/ученица тумачи различите елементе књижевноуметничког дела позивајући се на само дело.

Прочитај одломак из уџбеника Историја за 6. разред (ФРЕСКА, 2019: 137) и размисли о значењу подвучене реченице.

(О младости деспота Стефана Лазаревића)

А шта да кажем о ономе (Стефану) који је од (Лазара и Милице) засијао, показавши у себи премного од њихових особина, и превасходно и сам победивши све који су дошли? Требало је да буде свестран и изнад природе плод дрвећа засађених при извору вода. [...] Он беше изузетан још као млад; и био је васпитаван од благочастивих и из дана у дан показиваше се да ће у свему бити обдарен: уговору, и у делу, чиме се истицао. [...] Било (да је реч) о ратовањима, борби и уметности, која многим није лака, у свему овоме био је први и друге упућиваше. У свему беше савршен. И по лепоти тела и снаге био је међу вршњацима као сунце посред звезда, а (у) беседама изванредан, као нико дотле; и беше као Соломон када каже: «Изнад свију који су били пре мене у Јерусалиму,» /Књига проповедникова, 1, 16./ (такав беше у) свим обичајима и речима, којима се много пута добивају многе (ствари) и освајају се без крви. Где више пута нису успеле војске, које су се потрудиле, и оружје многих лађа, ту је успевала једино просвећеност. Многе примере за ово имамо свуда: заузеће великих и предивних градова Вавилона и Троје; Кир када брзо нападе на Асирице и Јелине; када ради жене Менелајеве Јелене Троју разорише, и Темистокле победи Персијанце лађама и натера Ксеркса у бег, комарац жестокога онога лава, и много таквога може се наћи. Пошто чистота чисти душу а храброст (је) згодно спојена са добром ученошћу те стопивши се уједно (то) остаје недељиво, увек успева и тако рећи остаје урођено. Све ово се (у Стефану) састави као чистота и свеукупност врлина. Толико о раној младости.

Константин Филозоф

Житије деспота Стефана Лазаревића

У неколико правописно и граматички исправних реченица образложи своје мишљење о значењу подвучене реченице.

Прихватљив одговор се односи на значај и утицај просвећености и мудрости. Константин Филозоф наглашава дипломатски приступ насупротив оружаном сукобу.

Задатак **бр. 7** испитује стандарде: СЈ.1.2.2. ученик/ученица саставља разумљиву, граматички исправну реченицу; СЈ.1.2.8. ученик/ученица примењује правописну норму (из сваке правописне области) у једноставним примерима; СЈ.3.4.6. ученик/ученица тумачи различите елементе књижевноуметничког дела позивајући се на само дело.

Историјски извори о Маричкој бици су веома оскудни. Пред тобом је одломак из *Затиса* хиландарског монаха Исаије. Исаија је, као савременик догађаја, писац и преводилац, оставио драгоцен запис о Маричкој бици. Текст преузет из уџбеника *Историја за 6. разред основне школе* (Тодосијевић 2019: 145).

Прочитај наведени одломак и размисли о значењу Исаијиних речи „оста земља од свих добра пуста”.

„Заврших ту (књигу) у најгоре од свих злих времена, када се разгневи Бог на западне хришћане и када подиже деспот Угљеша све српске и грчке војнике и брата свога Вукашина краља, и друге велможе многе, негде око 60 хиљада одабраних војника (...) и пођоше у Македонију на изгнање Турака, не схватајући да се гневу Божјем нико не може супроставити. Те не изгнаше, но сами од њих убијени бише, и тамо кости њихове падоше, и непогребени осташе, и веома много мноштво – једни од оштрице мача умреше а, други у ропство одведени бише; неки од њих спасоше се бекства и дођоше. И толика нужда и зло љуто обли све градове и крајеве западне, колико ни уши слушаше, ни очи видеше. А по убијању мужа овог храброг деспота Угљеше просуше се Турци и полетоше по свој земљи, као птица по ваздуху и једне од хришћана мачем клаху, друге у ропство одвођаху. А оне који су остали смрт прерано поже. Они који су од смрти остали глађу погубљени бише. Јер таква глад би по свим крајевима, каква не би од постанка света, ни потом таква, Христe милостиви, да буде. А оне које глад не погуби ове допштењем Божјим вуци ноћу и дању нападајући ждераху. Авај, јадни приказ би да се види. Оста земља од свих добра пуста: и људи и стоке и других плодова. Јер не би кнеза, ни вође, ни наставника међу људима ни да их избави, ни да спасава, но сви се испунише страхом турским и срца храбра јуначких људи у најслабија срца жена претворише. И у то време међу српским господом, седми по реду, мислим, крај прими. И уистину тада живи оглашаваху за блажене оне који су раније умрли. И верујте ми, не ја, који сам неважан по свему, него и најмудрији међу Јелинима Ливаније, не би могао описати невоље које снађоше хришћане западних страна.”

Образложи шта све значи *добро* позивајући се на текст.

Прихватљив одговор садржи аргументе из текста; реч „добро” се односи на све благодети живота у миру које су нестале надирањем Турака након српског пораза у Маричкој бици. Након борбе, наступила је глад која је опустушила земљу.

4. Закључак

Ученици осмог разреда пре завршног испита, полажу пробни завршни испит. Резултати пробног испита јасан су показатељ ученицима које стандарде су досегли, а које не; наставницима је резултат показатељ напредовања ученика и правац за планирање сопственог рада; родитељи имају увид у ком образовном правцу се креће њихово дете, тј. које су могућности за наставак школовања; школе укључују ове резултате у процес самовредновања, ослањају се на њих у развојном планирању и унапређивању свеукупног рада школе. „Након спроведеног испита, свака школа добија Извештај о резултатима завршног испита својих ученика (школски извештај) и може да упореди постигнућа својих ученика са постигнућима ученика на нивоу општине, округа, школске управе којој припада, као и са републичким просеком. Поред тога, подаци омогућавају увид у постигнућа

ученика различитих одељења, а једна од анализа усмерена је на утврђивање повезаности постигнућа са оценама на крају седмог и осмог разреда. Уједно, школе добијају информацију о постигнућима ученика по областима, стандардима и нивоима постигнућа.” <https://ceo.edu.rs/wp-content/uploads/2019/02/izvestaj.pdf> Извештај Завода даје јасне смернице за организацију наставних активности везаних за завршни испит у наредној школској години.

Док не заживи велика матура, завршни испит или мала матура, једини је инструмент којим се мере образовна постигнућа популације ученика у Републици Србији. Завршни испит на крају основног образовања и васпитања има сертификациону функцију (ученици добијају уверење о завршеној основној школи), селекциону функцију (резултат на завршном испиту утиче на даље школовање ученика) и евалуациону функцију (на завршном испиту проверава се степен остварености образовних стандарда на крају основног образовања и васпитања). Захваљујући стандардима као индикаторима квалитета, тј. захваљујући анализи завршног испита, добија се релевантни податак, тј. информација о исходима учења ученика 8. разреда основне школе.

Збирка задатака из Српског језика за завршни испит у основном образовању и васпитању коју објављује Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања сваке године почетком пролећа, поуздана је база задатака за ученике и наставнике. За наставнике, збирка је и драгоцен извор налога, тј. инструкција за решавање задатака којима се могу служити приликом састављања задатака и тестова. Током првог полугодишта школске године могуће је вежбати задатке из пређашњих збирки, али треба користити и уџбенике других наставних предмета. Уџбеници су уз ученике свакодневно, не зависе од капацитета и доступности дигиталних учионица, нити од јачине интернет конекције. Сходно књижевном периоду који је одабран за задатке, предложени су уџбеници за Историју. Понуђени задаци су већином отвореног типа, тј. ученик треба да напише свој одговор. Приликом израде задатака отвореног типа велико је умеће саставити критеријуме оцењивања и предвидети одговоре због саме природе текстова и видова тумачења. Понуђени тачни одговори само су пример за будућу праксу наставника. Наш рад је додаток анализи завршног испита и прилог корпусу ваљаних задатака за мерење степена у коме су ученици овладали очекиваним компетенцијама садржаним у образовним стандардима.

ЛИТЕРАТУРА

Извештај 2019: Извештај о резултатима завршног испита на крају основног образовања и васпитања у школској 2018/2019. години <https://ceo.edu.rs/wp-content/uploads/2019/02/izvestaj.pdf> 3.11.2019.

Кирш и др. 2002: Kirsh, I., de Jong, J., Lafontaine, D., McQueen, J., Mendelovits, J., Monseur, C. *Reading for Change: Performance and Engagement across Countries*, Paris: OECD Publications.

Коматина и др. 2019: И. Коматина, Ј. Јеврић, Е. Живковић, Ј. Недовић, Р. Поповић, *Историја 6, уџбеник за шести разред основне школе*, Београд: Клет.

Лопандић/Петровић 2019: Д. Лопандић, И. Петровић, *Историја Уџбеник са одабраним историјским изворима за шести разред основне школе*, Београд: НОВИ ЛОГОС.

Мркаљ 2015: З. Мркаљ, *Развој исхода и ревизија стандарда за крај обавезног образовања у области српски језик*, Београд: *Књижевност и језик*, LXII/1–2, 67–80.

Стандарди 2010: Образовни стандарди за крај обавезног образовања за наставни предмет Српски језик 2010: Београд: Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

Стандарди 2015: Образовни стандарди постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања у делу општеобразовних предмета за предмет Српски језик и књижевност – Приручник за наставнике 2015: Београд: Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

OECD 2010: PISA 2009 Results: What Students Know and Can Do, Paris: OECD.

Пешикан 2012: А. Пешикан, *Стандарди у образовању као начин подизања квалитета образовања*, Београд: *Иновације у настави*, 1, Учитељски факултет, 5–21.

Тодосијевић 2019: А. Тодосијевић, *Историја 6, уџбеник за одабраним историјским изворима за шести разред основне школе*, Београд: Едука.

Шуница и др. 2019: М. Шуница, Р. Радић, П. Јелић, *Историја за 6. разред основне школе*, Београд: Фреска.

Elizabeta M. Karalić

STUDENT ACHIEVEMENTS AT THE EXIT EXAMINATION IN SERBIAN LANGUAGE
– ANALYSIS OF INCORRECT ANSWERS IN THE READING AND COMPREHENSION
SKILLS SUBSECTION

Summary

A summarized review of competencies, outcomes and standards is an introduction to the analysis of the exit examination. The exit examination evaluates the level of achievement of general and specific standards of achievement of all students at the end of eighth grade. The

focus of our analysis is on the Reading and comprehension skills subsection of Serbian language section of the exit examination. In addition to standards, assignments examining multiple educational standards are available on the Institute for Education Quality and Evaluation website. As Reading and comprehension skills are not only a part of the Serbian language course curriculum, but are also developed through several subjects during primary education (and subsequently during secondary education), we suggest texts from approved history textbooks. Our work is a contribution to a corpus of valid assignments for measuring the extent to which students have acquired the expected competencies as stated in educational standards.

Keywords: Serbian language, exit examination, assignments, incorrect answers, educational standards, reading and comprehension skills.